

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

71

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

וישלה לה לו

שנה: כט ויגוע יצחק וימת ויאסף
אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו
אותו עשו ויעקב בניו: פ
לו ואלה תולדות עשו הוא
אדום: עשו לקח את-נשיו
מבנות כנען את-עדה בת-
אילון והחתי ואת-אהליבמה
בת

תרגום אשכנזי רסה

יאהרע אלט וואר: (כט) פער-
שיעד ער, שטארב אונד
ווארד צו ווינען פארפאהרען
איינגעטהאן, אלט, אונד
לעבענזאסט: זיינע זאהנע
עשו אונד יעקב בעגרוכען
איהן:

לו (א) ריועו איוט ריא גע-
שלעכטן פאלגע פאן
עשו, אדער אדום: (ב) עשו
נאם ווייבער, פאן דען טאכט-
טערן כנעני: נעהמליך עדה,
טאכטער דען חתין אילון,
אהליבמה טאכטער

תרגום אונקלוס

שנין: (כט) ואתנגיד יצחק ומית
ואתקביוש לעמיה סיב ושבע יומין
ויקברו מית עשו ויעקב בנוהו:
לו (א) ואליו תולדת עשו הוא אדום:
(ב) עשי גסיבית נשוחי טפנת
קנען את עדה בת אילון חתאה ונת
אהליבמה

רשי

(כט) ויגוע יצחק: אין מוקד' ומאחר בתורה
עכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב
שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים
שנה שנאמר ויצחק בן ששים שנה ויצחק מת
בשנת ק"ב ליעקב אם תוכיח ששים מנחה
ושמונים שנה נשארו ק"ד ויוסף נמכר בן י"ז
שנה ולמה שנה שנת ק"ח ליעקב כינד בן ס"ג
כתבך י"ד שנה נטמן בבית עבר הרי ע"ז.
וארבע עשרה עבר בלשה ובסוף י"ד נולד יוסף
שנאמר והי כאשר ילדה רחל את יוסף וגומר
הריב"א וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי ק"ח:

לו (ב) עדה בת אילון: היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת
בשמים לע"א: אהליבמה: היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר
שהיא

באור

מכתבתי עוד נפ' חיי שרה (לעיל כ"ג ב'): (כט) ויגוע יצחק, אין מוקדם ומאחר בתור'
אכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, לשון רש"י (ועיין גם המשניות), וכבר
כתבתי שזה מנהג הכתוב בכל הדורות יספר ענין האדם ותולדותיו ומיתתו ויתחיל
בתולדות הדור האחר, ודלוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות יעקב (ר"ל לכתבה
בסוף ס' תולדת כי אח"כ לא יספר עוד מוטו דבר), כאשר עשה באברהם ובכל דורות
הראשונים אבל יתכוין הכתוב להגיד כי יצחק מת בשינה טובה זקן ושבע ימים אחרי
שש אליו בני המצורך הטוב מעלתו וקצרוהו בכבוד עשו ויעקב בניו גדולי העולם
לא הוצרך להזכיר כי קצרוהו במערת המכפלה בעבור שהזכיר כי היה בעיר ההיא
ואנה יקצרוהו רק בקבר אביו (הרמב"ן): עשו ויעקב, לפי שהיה בכבוד ויעקב היה
חולק לו כבוד הקדומו הכתוב, אבל בקצורת אברהם הקדים הכתוב יצחק ליאמעאל
לפי שהיה בן השפחה (הרמב"ם):

לו (א) עשו הוא אדום, תיב"ע הוא דמותקרי אדום: (ב) את עדה בת אילון
החתי וגו' ואת אהליבמה בת ענה וגו', ובספוק שאמריו ואת בשמת בת ישמעאל
וגו'

וישלה לו

באור

וגו' ופירשי הפשט כנזכר בזה כי צפ' תולדת כתוב יהודית בת בארי החתי, ופה לא נזכר
שמה ולא שם אביה, ואשתו השני' נקראת שם בשמת בת חילן החתי, ופה נקראת עדה בת
חילן החתי, ולכן רש"י ז"ל חקש לו עזר שהדרש, ואמר עדה בת חילן היא בשמת בת חילן
ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים, ^א אהליבימה היא יהודית והוא כינה שמה
יהודית למד שהיא כוסרת בעז' כדי להטעות את אביו, בשמת בת ישמעאל, ולכן קראו
לה נחלת, ^ב מנחתי באגדת מדרש ספר ישמעאל שמה נוחלים להם על כל עוונותיהם נק'
אנתייר והעולה לגדולה והטשא אשה ולמד הטעם מנחן לכך נקראת נחלת שמקלה על
עונותיו ע"כ לאון רש"י, ולא נתחנן לי המדרש הזה כי הטופרים בעז' כאברהם חרש
היו נקראים או עבדים, כי היו מעבר הנהר (או ע"ש עבר בן שלם שהי' מורה לשוננים
צקילו דרכי השם כמורגל בדברי חז"ל בית מדרשו של ע"ש ופ'ר), ^ג אבל שם יהודי כבוד מן
יהודה בן יעקב, אשר הוחל כל ישראל להקרא בזה השם אחר חילן, ופ'ר לבני ישראל משבט
יהודה, והוא מייטת דוד המלך ע"ה וחילך, אשר נקראו כל ישראל אחר השבט ההוא לכבוד
מלכות בית דוד ע"ה, אבל מאין יהי' לו לעזר להקרוז את אשתו יהודית לכונה זאת אשר לא
היתה ולא נכראה עדיו, גם הדמ'ן לא קבל את הדרש הזה ו"ל והנה לא נתן טעם בשם
אהליבימה נקרא שם בארי ואחן ענה ובשמת בת ישמעאל יהיה שם העצם והוא שם תולדת
לקטור הכנענים ובנראשית רבה אמרו נתן עזו דעתו להתגייר מחלת שמהל לו הק"ה על
עונותיו בשמת אנתבשמה דעתו עליו והנה שם תאר חילן שם העצם טודע בה ולכך אמר ר' ה' ^ד
כי היו לה גני שמות וגם לאביה, ויתכן למד כי השמים כשם ההם שמה בלא בניס חילן
כענאו בעבור שהיו שורת רוח לינחק ולרדקה ובא אמות אשתו בת חילן ואחלת אהליבימה
בת ענה אבל בת ישמעאל אמות נביות בעבור שהיה לה שם בעזר בלשון הקדש ויהי' נקראת
שמה בשם הנכבד אשר היה לאשתו הראשונה מלשון בשמים כי היתה טבעה עליו בעבור
שהיתה ממשפתו ואיננה רעה בעיני ינחק אביו עכ"ל, והרשב"ם כתב בזה ה"ל המדקדק
יתן לב כי בפרשה ראשונה של תולדת ינחק באמר יהודית בת בארי החתי, בשמת בת חילן
החתי, מחלת בת ישמעאל, ובפרשה זו לת החקר בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה
אבל חילן וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות החכרו שהקלפו שמות הגנות כאשר מצינו
בכמה מקומות, בשמת בת חילן נקראת כאן עדה בת חילן, ומחלת בת ישמעאל נקראת
כאן בשמת, לכן יש למד יהודית בת בארי ומה בלא בניס, אבל בת חילן ובה ישמעאל היו
להן בניס המפורשים כאן, ואהליבימה בת ענה בת כנען החי לקח אחרי כן אשר שהלך לה
לשנת נהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבימה היתה בת ענה בן
כנען בן שעיר החרי וגם תיגע פילגש אליפז כתובה גם בבני שעיר, ולפי שהליבימה אשת
אחרונה היתה לביכך ויזכיר אותה וזאת נביה בכל הפרשות האלו לבשוף עכ"ל, ונדרש
מכוננים יותר עכל המפורשים עם המפורז עם' הישר וכן הוא, כי עזו בהיות בן ארבעים
שנה לקח את יהודית כנ', בארי בן עמר וממשפתות חת בן כנען בארץ שעיר, ובהיותו בן שנים
ושלש שנים אחר שלקח יעקב את הנכרות בערומה ונחלט לבית עבר ויתחבא עם ארבע עשרה
שנה וילמוד עם עוד יעקב את דרכי ה' ואת מלתויו, וימר לעזו גם על אביו ואמו ויך ארבה
שעיר מפני אביו ואמו ויטב שם, וירא שם עזו עוד אשה מבנות חת ואמה בשמת בת חילן
החתי ויקחה לו לאשה על אשתו ויקרא עזו את שמה עדה למד עדה מיוני הנכרה צת
היא, וישננה שעיר שמה חדשים, ואח"כ קן לקח את נשיו ויטב ארבה כנען חכרונה בית
אביו, ומהיון נשי עזו מקנישות חת ינחק ורדקה כמעשהיו, ובהיות עזו בן שנים וחמש שנה
ותהר עדה אשת עזו ותלד לו את אליפז, ובהיות עזו בן שנים ושמונה שנה לקח את מחלת
(היא בשמת ולא כתב ספרה לשינוי שמה) בת ישמעאל, ובהיותו בן שנים שנה ילדה לו בשמת
את רעואל, ובהיותו בן שנים וארבעים שנה מתה יהודית בת בארי אשת עזו בארץ כנען וגו'
לא היו לה כי אם בנות, ואלה שמות בנותיה אשר ילדה לעזו שם הגדולה חרבתית ואם השנית
שעית, והי' כאשר מתה יהודית ויקם עזו ויך שעירה לגוד ניד נאדה הפעם בפעם, ושם
עזו בארץ שעיר ימים רבים, ובהיותו בן שלש וארבעים שנה לקח את אהליבימה בת ענה בת
כנען החוי על נשיו לו לאשה ויביאה עזו ארבה כנען. ותהר אהליבימה ותלד לעזו את ישש
ואת יעלם ואת קרת בניס שלמה, ותהי מלחמה בימים ההם בארץ כנען בין רושי מקנה עזו

ובין

בת ענה
בשומר
גבוות
אלו
רעואל
ה
אהליבימה
(ג) דת
דדיוות
ית אלפים
(ד) ראקה
מתגייר ו
אחות כבוד
עדה ורומ
ובין השני
כני ולא
ישב האלו
וזת כל רם
וכל אשר
ואמו, ויה
הגדולה
שעיר הוא
ענה לא בת
כנען אשת
(ה')
מתגייר כנ
בת ענה בן
ולא כנענ
טחלן (ד)
נפדסה את
ואת הריני
אלף שכן
(ג) אחוה
ובת יב'ע'
לדול אצל
טולדת (ל)

בַּת עֲנָה בַת צְבֻעוֹן הַחַיִּי: וַיֹּאֲתֶהּ
 בַּשְּׂמֹת בַּת יִשְׁמַעֲאֵל אֲחֹת
 נְבוֹיֹת: וַתַּרְדַּ עֲדָה לַעֲשׂוֹתֶהּ
 אֱלִיפֹז וּבַשְּׂמֹת יִלְדָה אֶת־
 רַעוּאֵל: וַאֲהֲלִיבְמָה יִלְדָה אֶת־
 יְעוֹשׁ

טאָכטער דען ענה, טאָכטער
 דען חוין צבעונו: (ג) אונד
 בשמרה, טאָכטער דען
 ישמעאל'ן, שוועטער דען
 נביות: (ד) עדה געבאהר
 דעם עשו דען אליפּו: אונד
 בשמה געבאהר דען רעואל:
 (ה) אהליבמה געבאהר
 יעוש

תרגום אונקלוס

רש"י

אֲהֲלִיבְמָה בַּת עֲנָה בַת צְבֻעוֹן הַחַיִּי: (א)
 וַיֹּאֲתֶהּ בַּת יִשְׁמַעֲאֵל אֲחֹתֶיהָ
 נְבוֹיֹת: (ב) וַיִּרְדַּת עֲדָה לַעֲשׂוֹ
 וַתִּרְדַּת יִלְדָה אֶת יְעוֹשׁ
 וַאֲהֲלִיבְמָה יִלְדָה אֶת יְעוֹשׁ
 אַחֲרֵיהֶן וְהַשְׁלֵחַ לְגִדּוֹל וְהַנּוֹשֵׂא אֶת־
 אֲחֵי נְבוֹיֹת: עַל שֵׁם שֶׁהוּא הַשִּׁיחָה לְיִשְׁמַעֵל יִשְׁמַעֲלֵל נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ: (ה) וְאֲהֲלִיבְמָה
 יִלְדָה וְגַמְדָה קָרָא זֶה מְזוּרָה

שהיא כופרת בע"א כדי להטעות את אחיבנת
 ענה בת צבעון'אם בת ענה לא בת צבעון ענה
 בנו של צבעון שגא' ואה בני צבעון ואיה וענה
 מלמד שגא צבעון על כלתו אשת ענה וינאת
 אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכלן
 בני מזורות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל
 ולהלן קורא לה מחלת מנאתי באגדת מדרש
 ס' שמש שלשה מוחלין להן עונותיהן גר
 שנתמיד והעולה לגדול' והנושא אשה, ולמד הטעם מוחלן לכן נקראת מחלת שנתמלי עונותיו:
 אחות נביות' על שם שהוא השיאה לישמעאל ישמעאל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה
 היה

באור

ובין חשי מקנה יושב הארץ הכנעני כי היה מקנה עשו ורכשו רב מאד משנת בארץ כנען בבית
 לבנו ולא יכלה ארץ כנען לשאת אותו מפני קנינו, והיה כראת עשו כי גדלה מלחמתו עם
 יושב הארץ הכנעני ויקס ויקח את נשיו ואת בניו ואת נשותיו ואת כל אשר לו ואת מקנה קנינו
 ואת כל רכבו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ שעיר מפני יושבי הארץ, ויגר שם עשו הוא
 וכל אשר לו בארץ שעיר, אך מיום ליום ומחדש לחדש יבוא עשו ארצה כנען לראות אביו
 ואחיו, ויתחתן עשו את החורים, ויתן את נשותיו לבני שעיר החורי, ויתן את מרבית בתו
 הגדולה לענה בן צבעון אחי אשתו ואת טעית נתן לאזר בן בלהן החורי, וישנ עשו כהר
 שעיר הוא ובניו ויפרו וירבו מאד, עד כה ספרו בקיטור: כה ענה בת צבעון, אם בת
 ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שגאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שגא צבעון על
 כלתו אשת ענה וינאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני מזורות היו.
 (ד) אבל לפי דעת הרמב"ן שאעתיק להלן אין טורח לזה לפי פשוטו של מקרא, אך לפי
 שמשלו בספרה שני ענה אחד בן שעיר, ואחד בן צבעון בן שעיר, ויודיע הכתוב שהיא היתה
 בת ענה בן צבעון והיתה נכדת צבעון, וקורא אותה בת צבעון כי בני בניו הרי הם כבנים,
 ולא נזכר הכתוב לקרוא את בן צנו, ובן בת צנו, בתו, ודעת רבינו תוס' בב"ב פ' יט
 נחלין (דף קט"ו ע"ג) שענה אשה היתה (והוא ע"פ סוגית הגמרא דהתם שכל ענה הנזכר
 נכדה אחד הוא), והוא דכתב הוא ענה בלשון זכר, היינו מאוס שירשה עם אחי צבעון כזכר:
 וכתב הרמב"ן אלא ע"ג דכתיב הוא ענה וכתיב כמי חלף ענה, י"ל שאע"פ שהיא נקנה עשאו'
 חלף ענה אהליבמה נקנה היא והיתה חלף וע"ש החלף קורין אותה בלשון זכר עכ"ל,
 (ו) ארוות נביות' על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו' (דש"י),
 וכת' יב"ע דאסיכא ליה נביות אחי, אבל דעת הרמב"ם היא שדרך הכתוב ליחס הנקנה
 לגדול שבאחים, ובן אחות אהרן (שע"ט ט"ו כ'), ובן ואחות לטון תמנע, כמ"ש בסוף פ'
 תולדת (לעיל כ"ח ט'), ועיין ת"ש שם בפס' הראש"ע וס' הישר ויב"ע: (ה) ואהליבמה
 ילדה

יעוש, יעלם אונד קרח :
דיועו וינד עשו קינדער,
וועלכע איהם אים לאנדע
כנען געבאָרען וואָרדען :
(1) עשו נאָם זיינע ווייבער,
זאָרנע, מאַכטער, אונד
אַללע פּערזאָנען ויינען
דוויצען, זיינע רועערדען,
אונד אַללעו פֿיה, אונד וואָו
ער זאָנט פֿיר גוט אים

יעישוואת יעלם ואת קרח אלה
בני עשו אשר ילדו לו בארץ
כנען: ויקח עשו את נשיו ואת
בניו ואת בנותיו ואת כל
נפשות ביתו ואת מקנהו ואת
כל בהמתו ואת כל קנינו אשר

יעוש קרי רכש

רשי

תרגום אונקלוס

היה וכן אליפו היה שגא על אשת אביו אל
אחליבמה אשת עשו שהרי הוא מני עם אלפי
אליפו

יעוש וית יעלם וית קרח אליו בני
בני עשו די אתילידו ליה בארעא
רכנעו: (1) וקבר עשו וית נשוי וית

בנותי וית בנותיה וית כל נפשות ביתיה וית
קניניה די וית כל קניניה וית קר

באור

ילדה וגו' ואת קרח, קרח זה מומר היה וכן אליפו היה שגא על אשת אביו א אחליבמה אשת
עשו שהרי הוא מני עם אלפי אליפו בסוף הענין (רשי), והיא דעת ר' לוי בב"ר, ועיין להלן
בפסוק ותמנע היתה פילגש דע' הרשב"ם, ולהרמב"ן והראב"ע יש דרכי' אחרי' בזה: (1) ויקח
עשו וגו', משמעות הכתוב פה כי אחרי בוא יעקב ממקדן לעיר חברון יבא עשו משם ונתישב
בארץ שעיר, כאמרו מפני יעקב אחיו, ויקשה כי ימנעו לעלה שכבר נתישב עם לפני בוא
יעקב לארץ כנען, כמ' שישלח יעקב מלאכיו וגו' ארצה שעיר ארצה אדום (לעיל ל"ג ד')
וכתוב עד אשר אבא אל אדני שעירה (עס ל"ג י"ד), וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה
(עס י"ו), ולכן אמר הרמב"ן בזה ח"ל, אבל הענין כי עשו הלך לשעיר בנימי אלפי המדי
יושבי הארץ ויהי לשר הולך עם ד' מאות איש ובניו וביתו היו בארץ כנען ויתכן שהיתה לו עם
אחזה במקום אשר במישור לא בהר שעיר על כן ייחס לו ארצה שעיר ארצה אדום ואחרי אחר
אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו כי ידע ארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בכבודו
ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב והלך לשעיר להתישב עם ואז נלחם בכני שעיר המדי
יושבי הארץ כי אולי פחדו ממנו ולא היו נותנים אותו לבא בגבולם בהר שעיר שהיו עם
המנצחים אלא שישב בגדה אדום במקום הראשון וישמיעם ה' מפניהם וייראום וישנו חמתם
כאמר במשנה תורה ולכן יאמר עם כי ירעה לעשו נתתי את הר שעיר (דברים כ'
ה') עכ"ל, וכן כתב מהר"י אברנבאל, ולפי המשפך בם' הישר הי' הענין כן כי
טרם מת יצחק אף שתישב בהר שעיר מ"מ לא יבא עם בתעודות כי הלך כפעם
בפעם לגור בחברון אבל אביו עם בניו ובניו, אך אחרי עת יצחק הניח ירושת הארץ
ליעקב ולחלקו בירשת אביו לקח את כל העשר אשר הניח יצחק אחרי מות וילך
אל ארץ שעיר המדי הוא ובניו אל מקומם מפני יעקב אחיו ובניו, ויאלחו עשו בעד
בני שעיר ולא שב עשו ארצה כנען מהיום ההוא והלאה, ותהי כל ארץ כנען לבני ישראל
לנחלה עד עולם ועשו וכל בניו יראו את הר שעיר, וזה שאמר פה מפני יעקב אחיו,
ואף שאמר כאן כי היה רכושם רב וגו', דמשמע מנסה זאת הלך לו לארץ שעיר, אולי זה חזק
גרים, כי אלו יכלה ארץ עגוריהם לשאת אותם ה' עשו ויעקב יושבים בשבת אחים גם יחד

אף

רַב־שׁוֹבֵא אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶד אֶל-אֶרֶץ
 מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֲחִיו: כִּי-הָיְתָה
 רְבוּשָׁם רַב מִשְׁבֵּת יְהוּדָה וְלֹא
 יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֵׂאת
 אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: י וַיֵּשֶׁב
 עֲשׂו בְּהַר שְׁעִיר עֲשׂו הוּא אֲדוֹם:
 וַיֵּאֱלֹהֵם תְּלִדוֹת עֲשׂו אֲבִי אֲדוֹם
 בְּהַר

איים לאנדע כנען ערווארבען:
 אונד צאג אין איין אנדער
 לאנד, פאר זיינעם ברודער
 יעקב: (י) רען יהודא ער-
 ווארבען גוט וואר צוגראס,
 בייאיינאנדער ווארנען צו
 קאננען: אונד דאן לאנד
 איהרען אויפענהאלטן קאנטע
 זיא ניכט ערטראגען, ווענען
 איהרער העעררען: (ס) עשו
 וואהנטע אויף דעם געבירגע
 שעיר, עשו אדער אדום:
 (ט) ריזען איזט דיא גשלעכטן-

פאלגע דעו עשו, שטאמפאטערו דעו פאלקעו אדום: אויף

תרגום אונקלוס

ר ש י

קָמָא בְּאֲרֵעָא דְכְנַעַן וְאָל לְאֲרֵעָא
 אֲחִיו מִן קַדְמֵי יַעֲקֹב אֲחִיו: (י) אֲרֵי
 הָיָה קְנִינָהוֹן סְגִי טְלִיטִיתָב כְּחִדָּא וְלֹא
 יָכִילַת אֲרֵעָא תּוֹתְבִיתָהוֹן לְסוּכְרָא
 וְתַחֲוֹן טָן קַדְמֵי גִיתָהוֹן: (ס) וַיֵּתִיב
 עֲשׂו בְּטוֹרָא דְשְׁעִיר עֲשׂו הוּא אֲדוֹם:
 (ט) וַיֵּאֱלֵן תְּלִדָת עֲשׂו אֲבִיהוֹן דְּאֲדוֹמָי

אליפו כסוף הענין: (י) וילך אל ארץ - לגור
 באשר יונת: (י) ולא יכלה חק מגוריהם -
 להספיק מרעה לבהמות שלהם ומ"א מפני
 יעקב אחיו מפני שטר חוב של גורת כי נה יהיה
 זרעך המוטל על זרעו של יעקב אשר חלק לו
 מכאן ואין לי חלק לא במתנה שנתנו לו החק
 הזאת ולא בפרעון האטר ומפני הנושא שמכר
 בכורתו: (ט) ואלה התולדות שהולידו בניו

בטורא

בטורא

באור

אף שהחן ליעקב כי אלו היו באהבה יחד כי שנאתם כבר אבדה, וכאשר בקש עשו מיעקב
 כספה וכלכה וגו' והי' רונה שיעקב יאמ עשו בשעיר אף שאין ליעקב חלק ונחלה בה:
 וילך אל ארץ, אמר אונקלוס אל חק אחרת (וכ"י י"ע והמתרגם האשכנזי), ורש"י
 כי לגור באשר יונת כי הלך אל חק אשר יונת לו מקום לחטתו עד שאל אל הר שעיר
 רש"י, והנכון בעיני שיתמר וילך אל חק שעיר ומסרו הכינוי בעבור היותו מוכן
 שגור הוכיר שהיה עומד בארץ שעיר והידוע כי לשם וילך ביתו וזכיר בסמוך ויש עשו בהר
 שעיר, ונמצא כזה ויבא אל ארעון בית המלך ישראל עליו את בית מלך (מלכים א'
 לו י"ט), ושעורו בית המלך הוה שהיה לו וכן וישרף את הנמה הדק עפר ושרף אחרת
 (ש"ס כ"ג ט"ו), כלומר אשר לירבעם הנזכרת במקום ההוא, וכן ויאמר יואב לכנזי לך
 הגד לעלך אשר ראיתו ושתמו כנזי ליואב (שמואל ב' י"ט כ"א), (פי' הכנזי), ויאמר
 והאריה (מלכים א' י"ג כ"ט), (שעורו והתמור), וכן כי נשגרה אניות בענין נבר (ש"ס
 כ"ב ט"ט), האניות, וכן רבים, אף כאן וילך אל חק כשאל הארץ חק שעיר הנזכרת -
 (הרעב"ן): טפני יעקב אחיו, כי יעקב קנה את הכנורה ודיט היה לירשאת יעקב לכך
 סגן בארץ מגורי אביו (הרעב"ס), ויב"ע תרגם דהוה רמיא עליי חיימתא דיעקב אחי, ו
 ונבר בתבתי למעלה דעת ס' הישר בזה והיא הנכונה לפי פשוטו: (ז) ולא יכיה ארץ
 מגוריהם, להספיק מרעה לבהמות שלהם: ארץ מגוריהם, טעמו עיר מגוריהם היא
 קדוה אשר נה עס אברהם ויפק כי חק כנען תשא כזה וכוה חלק פעמים אבל עשו בראותו כי
 לא יוכל לעמד בעירו ובמקושו עוב את כל הארץ לאמיו והלך לו. (הרעב"ן): (ט) ואלה

אויף דעם כערגע שעיר :
 (י) דיא נאמען דער זאָהנע
 עשו'ז ויטר : אליפו, זאָהן דער
 עדה, עשו'ז פרויאן, רעואל
 זאָהן דער בשמרו, עשו'ז
 פרויאן : (יא) דיא זאָהנע רעו
 אליפו וואָרען : חיסן, אימר,
 צפו, געהם אונד קנו :
 (יב) המנע וואָר איין קעבוזוייב
 רעו ארליפו, עשו זאָהנו,
 ריזע געכאָהר דעם אליפו
 רעו עמלק : ריזעו

רש"י

משהלך לשעיר : (יב) ותמנע היתה פילגש *
 להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תלמידי
 לידבק בזרעו תמנע זו בת תלמידי היתה
 שנאמר ואחות לטון תמנע ולטון מאלופי יושבי
 שעיר היה מן הקנזים אישבו בהלפנים אמרה
 איני זוכה להנשא לך הלואי ואלהיה פילגש *
 ובדברי הימים לונה אותה בנניו של אליפו
 מלמד שגא על אשתו של שעיר ויזאת תמנע
 קניניהם וכשגדלה נעשית פילגשו והיו ואחות
 לטון

בהר שעיר : י אלה שמות בני
 עשו אריפו בן עדה אשת עשו
 רעואל בן בשמת אשת עשו
 יא ויהיו בני אריפו תימן אומר
 צפו וגעתם וקנו : יב ותמנע
 היתה פילגש לאליפו בן עשו
 ותלד לאריפו את עמלק אלה

תרגום אונקלוס

בטורא דשעיר : (י) אלין שמות
 בני עשו אריפו בן עדה אשת עשו
 רעואל בן בשמת אשת עשו
 (יא) והיו בני אליפו תימן אומר צפו
 וגעתם וקנו : (יב) ותמנע הוית לחיבתא
 לאליפו בן עשו וילדת לאליפו
 עמלק אלין

באור

חלרוח עשו אבי אדום, בא להזכיר התולדות אשר הולידו בניו אחרי שהלכו עמו לשעיר
 כי הוא לא הוליד גם והנה החל ממנו לומר הוא הוליד את אליפו ורעואל והם הולידו בדרך שעיר
 תולדות הללו וזכיר עמהם בני אהליבמה הנולדים בדרך כנען אע"פ שלא הזכיר להם תולדות
 בדרך שעיר כדי שישמע עם אחיהם בני עשו הנזכרים בתחלת הפרשה ועוד בעבור היותם בשעיר
 תלמידי כפי כל תלמידיהם זכיר * (הרמב"ן), וכן סופר גם הישר כי כל בניו נולדו לו בדרך
 כנען, אך גם סופר כי גט לבני אהליבמה היו תולדות כאשר אכתוב עוד להלן : (יד) ותמנע
 היתה פילגש, כתב רש"י ז"ל ובדברי הימים * (א' ח' ל"ו), מוכה תמנע בנניו של אליפו מלמד
 שגא על אשתו של שעיר ויזאת תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו והיו ואחות לטון תמנע
 ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב, והרמב"ן ז"ל הרמיק את הדרך
 הזה וכתב אין הדעת סובלתו, והכנים את עגש בדוחקים אחרי, והעמור מכלם מה שהבי
 הרמב"ם ז"ל בשם שומר טוב ח"ל, ותמנע היתה פילגש, ראיתי בשומר טוב, ותמנע מוזכר
 גם לפסוק העליון שכן בדברי הימים נטו וגעתם וקנו ותמנע ועמלק, ואחר כך הוא אומר בני
 שעיר ואחות לטון תמנע, דוגמת אחות נביית, אחות אהרן (שמות ט"ו כ'), כמו שפרשתי,
 ותמנע היתה פילגש : הראשון זכר מבני אליפו, והשני נקבה, ואחות לטון תמנע, וכמוהו
 ביהושע ועמה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעת השבטים ומני השבט המנשה, עשו הראשון
 והגדי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן מורסה (יהושע י"ג ו' יח'), על ברוך
 פסוק שני חסר מוננו כי היה לו לומר ומני שבט המנשה השני כבר לקחו נחלתם לפיכך יש לך
 לומר כי פסוק זה עונה על סוף הפסוק שכתוב כי ומני השבט המנשה, אע"פ שזכרתי הפסוק
 בשני פעמי שבת מנשה לאחד מהם חילק משה ולשני חילק יואשע, ואני שמואל מנחתי פסוק שלישי
 בדברי

וישלה לו

תרגום אשכנזי רסח

בני עדה אשת עשו: יג ואלה
בני רעואל נחת ונרה שמה
ומזה אלה היו בני בשמת אשת
עשו: יד ואלה היו בני אהליבמה
בת-ענה בת-צבעון אשת עשו
ותלד לעשו את-יעיש ואת-
יערם ואת-קרח: טו אלה אלופי
בני-עשו בני אליפו בכור עשו
אלוף תימן אלוף אומר אלוף

דיועו ויגד דיא קינדער דער
עדה, עשו'ן פרויאן: (יג) דיא
ואהנע דער רעואל ווארען
נחח אונד ורח, שמה אונד
מזה: דיועו ווארען דיא
ואהנע דער בשמת, עשו'ן
פרוואן: (יד) פאלגענדע
אכער ווארען דיא וואהנע דער
פרוואן עשו'ן, אהליבמה,
טאכטער דעו ענה, טאכטער
צבעון'ן: זיא געבאָהר דעם
עשו דען יעוש, יערלם אונד
קרח: (טו) דיועו ויגד דיא
שטאמפירוטעו דער וואהנע
עשו'ן: דיא וואהנע דעו אליפו
עשו'ן ערוטגעבאָרנען,
שטאמפירוט אומר, שטאמפירוט
צפו

יעוש קרי צפו
שטאמפירוט תימן, שטאמפירוט אומר, שטאמפירוט צפו

תרגום אונקלוס

ר ש י

בני עדה איתת עשו: (יג) ואליו בני
רעואל נחת ונרה שמה ונרה אליו
היו בני בשמת איתת עשו: (יד) ואליו היו בני אהליבמה בת ענה בת
צבעון איתת עשו וילידת לעשו ית יעיש וית יערם וית קרח: (טו) אליו
נקרבו בני עשו בני אליפו בכור עשו רבא תימן רבא אומר רבא צפו

כאור

בני עדה איתת עשו: (יג) ואליו בני רעואל נחת ונרה שמה ונרה אליו היו בני בשמת איתת עשו: (יד) ואליו היו בני אהליבמה בת ענה בת צבעון איתת עשו וילידת לעשו ית יעיש וית יערם וית קרח: (טו) אליו נקרבו בני עשו בני אליפו בכור עשו רבא תימן רבא אומר רבא צפו

אפו אונד שטאמפירוט קנו :
 (טו) שטאמפירוט קרה ,
 שטאמפירוט געתם, שטאם-
 פירוט עמלק : דיועו זינד
 שטאמפירוטען דעו אליפו
 אים לאנדע אדום, אונד זינד
 זאהנע דער עדה : (יז) דיא
 זאהנע רעואליו: עשו' זאהנע
 זינד שטאמפירוט נחת ,
 שטאמפירוט זרח, שטאם-
 פירוט שמה, שטאמפירוט
 מזה : דיועו זינד שטאם-
 פירוטען רעואלו אים לאנדע
 אדום, אונד זינד זאהנע דער
 בשמה, עשו' פרויאן :
 (יח) דיא זאהנע דער
 אהליבמה, עשו' פרויאן
 זינד שטאמפירוט יעוש ,
 שטאמפירוט יעלם, שטאם-
 פירוט קרת : דיועו
 זינד שטאמפירוטען דער
 אהליבמה, טאכטער דער
 ענה, עשו' פרויאן :
 (יט) דיועו זינד אלוף דיא
 זאהנע עשו' : אונד דיועו

צפו אלוף קנו : טו אלוף קרה
 אלוף געתם אלוף עמלק אלה
 אלופי אליפו בארץ אדום אלה
 בני עדה : יז ואלה בני רעואל
 בן-עשו אלוף נחת אלוף זרח
 אלוף שמה אלוף מזה אלה
 אלופי רעואל בארץ אדום אלה
 בני בשמה אשת עשו : יח ואלה
 בני אהליבמה אשת עשו אלוף
 יעוש אלוף יעלם אלוף קרת
 אלה אלופי אהליבמה בת-ענה
 אשת עשו : יט ואלה בני-
 עשו ואלה אלופיהם הוא
 אדום : ס שביעי כ אלה בני

שעיר
 זינד איהרע שטאמפירוטען, דערזעלבע הייסט אויך אדום : (כ) דיא זאהנע דען
 חורין

תרגום אונקלוס

צפו רבא קנו : (טו) רבא קרה רבא געתם רבא עמלק אליו רבבי אליפו
 בארעא דאדום אליו בני עדה : (יז) ואליו בני רעואל בר עשו רבא נחת
 רבא זרח רבא שמה רבא מזה אליו רבבי רעואל בארעא דאדום אליו
 בני בשמת איתת עשו : (יח) ואליו בני אהליבמה איתת עשו רבא יעוש
 רבא יעלם רבא קרת אליו רבבי אהליבמה בת ענה איתת עשו : (יט) אליו
 בני עשו ואליו רבביהון הוא אדום : (כ) אליו בני

באור

בבבני אליפו המוכר בבבני הימים אהרי בבני אהליבמה יס קרה אקר עכ"ל : (כ) אלה בני
 שעיר

וישלה לו

תרגום אשכנזי רמט

שעיר החרי ישיבי הארץ לוטן
ושוקל וצבעון וענה: כל ודרשון

חורין שעיר, בעויטער רען
לאנדען, ווארען: לוטן,
שוקל, צבעון אונד ענה:
(כח) פערנער דישון,
אצר

ואצר

תרגום אונקלוס

רשי

שעיר חוראה יתבי ארעא לוטן ושוקל
וצבעון וענה: (כ) ודרשון ואצר

כני עשוי ראשי משפחות: (כ) יושבי הארץ
סחי

באור

שעיר החרי, הראש"ע כתב ח"ל לא זדעבו יחוסו והזכירם הכתוב להפריש יחוסו שעיר
וקא בו ושמאל יטו על בני עשו עכ"ל, וז"ל שהכוונה על מנות לא תתעב אדמוי כי אחיך
הוא הכלומה כמא"ל תורה (דברי' כ"ג ח'), ועליה יאונה הרב ז"ל שאינה בכני שעיר ולא
לחורין ישראל מלמעשה, כי להתגרות בס' מלחמה היא אכזר כי בניו משה הכתוב ומודיע זאת
כבר השועדום בני עשו ויאזכרו כל זכר לשו', כאשר העיד הכתוב כאשר עשה לבני עשו הישנים
בשעיר אשר השמיד את החרי מפניהם (ס"ס כ"ג), וכאשר יורה לשון השועדה שהוא כליון
הקוף, וכן סופר בספר הישר כפ' ויקי' בארובה ספור מלחמת בני עשו עם החורין וסנת ראשית
מלחמתם ותבלתה ע"ש, אבל נכונה מזה דעת הש"י עקבת ולא החקק לכתוב לט' משפחות החרי
אלא משני תומכו ולהודיע גדולת אברהם כמו שפרשתו למעלה עכ"ל, או כדעת הרמב"ן
והר"י אברבנאל להודיע שקודם שנא עשו לשעיר היו שמה אנשים גדולים בני שעיר החרי
שה' אבי איונה קדמונית וכנאו אותם ורע עשו לקיים מה שנאמר לו ועל חרבך תחיל' (בראשית
כ"ז ו' ע"ו), ושעיר גדולה ייתכן להיות מנורת וארבעים חורי (ישע' י"ט ט'), שהוא לוכן
וקח חור התרגום וכמא"ל הסגנים בלובן בעבור שאין בעינים כמוהו (ר"ל בגוים), והוא פאור
והק' זה כל יתיב לפני חסכים (משלי כ"ב ט') עכ"ל, והוא כמתנבא לתת טעם לשם חורי,
וזה יתפאר לתת סבה לכל שמות העצם טען ופובל וגו', ואם תשג זהו שם תאך בעבור
הו"ד שנסוף השם חרי, הלא בנבא בני טען חר וקיום שמה פחות עכ"ל, עלכד שנתנו
וסחי אשוריו וגו' בני כנען, ולשון הרמב"ן שעיר החרי שם חיש היה אביו איונה קדמונית תקח
על שם כמו האשוריו והספריו כמו שנאמר אשר השמיד את החרי מפניהם ובקרא שעיר על שם
האך שנקראת שעיר והשם הזה היה לארץ וכן עשו שהוא אים שעיר מיום שהיך עם ואלך וכן שם
היום מונח היה אבל הכתוב יפרוש בניהם כי אלה הם בני שעיר החרי סחי וישני הארץ
למראשונה לח בני שעיר האדמוי אשר נא שם, ועוד אפרש יחוס החרי במאנה תורה בע"ס
עכ"ל, אבל אם נקבל כי שם אדום שנקראת הארץ היתה הוא מחודש אחר בוא אביו עשו והשע
למנת זה, לא תקבל שיסתנה שם האים אביו האומה (באולי כנרעת) להקרא אע"פ שם אקד
הוא לגוד שם באחרית הזמן אחר שכבר היתה מדינתו מושבת עם ארבים בכנדים ואלופים
אלי האומה ששעיר הוא שם העבמי של האים הטובה המדינה היתה יאבד סוד או חרי אנוש
כנען, וכן סופר בהכר הישר פ' נח כי אחר שהקיף ה' את בני האדם בוגי העולם ויתפרדו
למקום רבים וכתב שם ח"ל וילך שעיר בן חור בן חוי בן כנען וימנא בקעה בגל הר פארן
ותן שם עיר וישב שם הוא ושנעה בניו וסותו: ויקרא לעיר אשר בנה שעיר על שמו היתה ארץ
שער עד היום הזה עכ"ל: ושעיר תיב"ע והירושלמי גבלא, וכן שמה עד היום, והוא
בלוח"א' פשוטה יותר למורת, ויש עוד גבל אחרת והיא במערבית כפומית לח' כעוכה
ללוחן ואנשיה היו חכמים גדולים במלאכת הכנען, והמה הגבלים בני הבית, ויחוקאל
אחר עליהם זקני גבל וקמיה (יחוקאל כ"ו ט'): ישבי הארץ, סחי יושביה
שמהל קודם שנא עשו לשם, ובני עשו יירשום ככתב בלנה העברים וישבו מחמת:

ואקית

אצר אונד רישן : ריזעו זינד
שטאמפירוסען רעז פאלקען
חורי , זאָהנע שעיר'ו , אים
לאַנדע ארום : (כג) לוטנ'ו
זאָהנע וואַרען חרי אונד
הימם : אונד לוטנ'ו שווענטער
הים חמנע : (כג) שובל'ו
זאָהנע וואַרען על'ון אונד
מנחח , אונד עיבל : שפּו
אונד אונם : ריא

ואצר ודישן אלה אלופי החרי
בני שעיר בארץ ארום : כג ויהיו
בני לוטן חרי והימם והחות
לוטן תמנע : כג ואלה בני שובל
ערון ומנחת ועיבל שפּו ואונם :
ואלה

רשי

תרגום אונקלוס

שהיו יושבי קודם שאלו לשם ורכותיו דרשו
שהיו בקיאים ביטובה של ארץ מלא קנה זה
לזיתים מלא קנה זה לגפניו שהיו טוענים
העפר ודעין אלו נטיעה ראיה לו :
ואיה

ואצר ודישן אליו רכבני חזראי בני
שעיר בארעא דארום : (כג) ויהו בני
לוטן חורי והימם ואסתיה דלוטן
תמנע : (כג) ואליו בני שובל עליו
ומנחת ועיבל שפּו ואונם : ואליו

באור

(כב) ואחות לוטן חמנע , כמו ואחות תובל קין נעמה (לעיל ד' כ"ג)
ואחותיהם כרויה ואניגיל (ד"ה א' ב' י"ו) , ותמר אחותם (שם ג' ט') , וסרת אחתם
(לקמן מ"ו י"ו) , כי המנהג ליחס הבת אל האחים והיה ראוי שמננה למעלה עם בני
שעיר ודען ואנר ודישן ותמנע אחותם אבל היתה אחות לוטן בת אביו ובת אמו לא אחות אחר
האחים ולכן לא רנה ליחס אותה אליו ואשתיה אחותו מן האם ולתמן האב ואיננה בת שעה
החרי (הרמב"ן) , והרשב"ם כתב ח"ל לפי שהיה גדול שבאחיו קורא לה אחות לוטן ,
וכן אחות נביות , וכן מרים הנביאה אחות אהרן (שמות ט"ו כ"ג) עכ"ל : (כד) ואיה
וענה , רש"י והראב"ע והרמב"ן פי' שהיא יתירה כאשר מנאנו רבות כהנה במקרא
וכתב הראב"ע כי היא כפ"א רפה בלשון ישמעאל (שלינה משמעת כלום אלא שהיא תמלת
הדבור , והסכים עמו הרד"ק במכילת (ד"קטן דף כ"ד ע"ב וכו' ע"א) ע"ש , ובדברי
היונים (א' ח"מ) איננה , ועיין בס' וירא בפסוק כיום השלישי ובשאר מקומות בניאור
ובהקדמות מענין רוב אלו הוי"ן שהן משמעות ששון העבוי לחבר ב' מאמרים מתחסי הוי"ן
או הסנה , אבל במלת ואיה וענה שאין פה ב' מאמרים המתחסים בזמן או בסנה , נראה
נעני דעת הרשב"ם נכונה , ח"ל ואיה וענה , נראה נעני שכך שון ופסי ואע"פ
שבדברי היונים כתובו איה וענה אין לדקדק בכך כאשר כתוב בתורה עין וחול וגתר ועש
(לעיל י" כ"ג) , ובדברי היונים (א' ח"מ י"ז) ומשך , והמפרש ל' יתירה יש לתמוה מה היה לו
לכתוב יתירה בזה יותר משאר בניס והראיות שמביאי' אינן ראיות כי אותן ווי"ן שובאין
אינן יתירות , ותשב תמר ואעמה (שמו"ב י"ג כ"ג) , פירושו כמו שבי אלענה בית אביך (לקמן
ל"ח א') , כי השינה הוא כפל לשון של שוממה , והרי הוא כאלו כתוב ותשב בדודה ושוממה ,
שנערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס (תהלים ע"ו) , כך פירושו , שנערת אלהי יעקב
נרדם חיל שוכזיט הנזכר למעלה וגם רכבו וסוסיו כדכתיב סוס ורכבו רמה בים (שמות
ט"ז ח') , עכ"ל , והתימה על שאר המפרשים הנביאים ראה שבד"ה כתוב איה , וכי לא
ראו שהשמות משתנים לרוב בפסוקים הנשנים , אם לסנת שהיו להם שני שמות , או
שסתב הספר ידע סבת קריאת שש , ועשם ב' השעות משכים אל הסנה ההיא , ולכן

קמור

וְאִתָּה בְּנִי צַבְעוֹן וְאִתָּה וְעֵנָה
הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיָּמִים
בְּמִדְבַר בְּרַעְתּוֹ אֶת הַחֲמֹרִים
לצבעון

(כד) דיא ואהנע דעו צבעון
ווארען איה אונד ענה : דרעון
איום דערעניגע ענה , דער
דיא ימים געפונרען , אלו ער
וינעם פאטער צבעון דיא
עזעל

תרגום אונקלוס

רש"י

(ה) ואליו בני צבעון ואיה וענה הוא
ענה ראשבה ית גברא פטרברא
בדקתה רעי ית תטריא לצבעון

(כד) ואים וענה יו"ו יתירה והוא כמו איה
וענה והרבה ים במקרא תת וקדש וכנא מרמס
(דניאל ח') כרדס ורכב וסוס (תהלים ע"ו) :
הוא ענה : האמור למעלה שהיא חמו של
צבעון וכאן היא קורא אותו בנו מלמד שזא
צבעון על איש והוליד את ענה : את הימים פרדים הרביע חמור על סוס נקנה וילדה פרד
והוא

באור

שמו העשם ולא המלה , ולפעמים קנת אנשים קראוהו כן וקנתם כן , והכתוב יוכירו
סוס כזה ופעם כזה להודיע כי איש אחד הוא ואף גיטתה בשמו , כמ"ג הרד"ק בפירושו
לדברי הימים כמלת ודודים (א' ח' ז') , שנס' בראשית (י' ד') כתוב ודלגים ע"ג ,
ובן בניו שער החרי כשתנו איזה שעות בד"ה , וגרזה שנס דעת אנקלים יב"ע כן הוא
סדרשו ויהי ב"ו : הוא ענה , האמור למעלה שהיא חמו של צבעון וכאן הוא קורא
אותו בנו מלמד שזא צבעון על אשו והוליד את ענה . (רש"י) , והוא דעת ח"ל בפסחים
(דף כ"ג ע"א) ובכ"ב (דף קט"ו ע"ב) , וכבר כתבתי דעת ר"ת והרש"א בזה , אבל דעת
הגדולי הפסע איננה כן כמ"ג הרמב"ן ח"ל והנה צבעון זה הוא הכן השלישי לשעיר החרי
והוליד סביבכים חלו איה וענה וספר הכתוב כי ענה זה כן צבעון הוא אותו ענה שנתא הימים
במדבר ברעתי החמורים של צבעון אביו להגדיל בינו ובין ענה דודו אחי צבעון אביו זה ענה
כן צבעון הוא חמו של עשו עכ"ל , וכן פי' הרמב"ע , וכן סופר בס' הישר : אשר מצא
את הימים וכו' , כדעת מוקנת רבותי בתלמוד (במשכת פסחים דף כ"ד ע"א) הוא
דעת רש"י ודורשי שמורות הם הפרדים זה האיש מצא כי יולידו מין של אביו ואין כן
באר מתי הכלאים ואמר במדבר ברעתי את החמורים כי היו לו גם במדבר חמורים רבים
מלפנים לתנות והרביעם עם הסיסיות והולידו ונראה שנתפס לו בדודו לחכמה כי הכיר
במיתתם שהם קרובים צבעו ויולידו והנה טדע במעשה ההוא ועל כן יתארה בו [ובן
כ"י רש"י , וכן כתב הרמב"ע בשם הגאון שהם פרדים , ואמר עוד ופי' מצא הרביע ויתכן
להיות מצא שהוא מצא בתחלה ואת החכמה כי מין אחד עם מין אחר לא יולידו ויסוּק זה
פי' שאמר הכתוב ברעתי את החמורים וילי היו הימים צמחים כאשר פירשו רבים מה
שם לחכיר החמורים עכ"ל , וכ"ת יב"ע , וברך לתרגם לפ"ו בל"א (דער דיא שילעולן
ערטולן האט) , ואנקלוס תרגם גבריא והנראה מסברתי כי ענה זה באו עליו מן האוניה
הקראת אימים לפנים עם גדול ורם כענקים ודט לגול מוט החמורים של צבעון אביו
הוא היה במדבר ואין עזר לו ותמצא לו להם והגיל מידם והיא מלשון תמצא ידך בל"א אייבך
(תהלים כ"א ט') , ולא הויתך ביד דוד (שמאל ב' ג' ט') , (יהי' לדעת אנקלים ימים
נקום אימים כי ימצא האלף שיתחלף ב"ד כש תימרו (ישעי' ס"א ו') , כ"י הרמב"ע
ובל"א במקום ותימרו , ויתרגם לפ"ו בל"א (דער דש פאלק ימים איברואנד האט) ,
(עם שהרמב"ן מפרש כן לפי דעת אנקלוס , נראה שהיא אנקלוס איש מפרש כן ענה מצא
לפי שרגם , דאשכח , מלשון מליאה , ולא תרגם דנכח) , או יאמר שנתא אותם וכנל והוא
כדע צנורה הזאת וכסן הואי (הרמב"ן) , ולפי פירושו זה ת"א דאשכח , ובל"א יתרגם
לפ"ו דער דש פאלק ימים נטולן האט) , וכ"ת המתרגם האשכנזי אלת מצא כי כן הוא
תרגם

עוול וויידעטע: (כה) דיא
ואהנע דער ענה ווארען
דישון: אונד אהליבמה וואר
איינע טאכטער דען ענה:
(כו) ריא וואהנע דישנ'ן ווארען
חמדן, אשכנ, יחרן

לצבעון אביו: כס ואלה בני
ענה דשן ואהליבמה בת ענה:
כו ואלה בני דישן חמדן ואשכנ
ויתרן

רשי

הרגום אונקלום

והוא היה מומר והביא פסולי' לעולם ולמה
קרא שם ימים שאימתן מוטלת על הכריות
לומר רבי חכיה מימי לא שלטי אדם על מכת
סדרה לבנה וזיה' ולא הוזקק לכתוב לנו
משפחות הסורי' אלא מפני תמנע ולהודיע
גדולת אנרהס' כש' שפרשתי למעלה:
ואלה

לצבעון אביו: (כס) ואליו בני
ענה דשן ואהליבמה בת ענה:
(כו) ואליו בני דישן חמדן ואשכנ
ויתרן

באור

תרגום הש"ס מלא בכל המקרא מלשון מציאה או ההוצאה או הסיטוק הקדומים נעתי
א המציאה, ורשיות הרעב'ן ון תונא ירך, ולא הוציאתי, אינן מכריעות כאשר אנרר צפי'
ס' תהלי' אס' זכני ה' לחנרו, חבל' מלת' ימים לא תרגם כלל' כי אין בין הפירושים הכרעת
מספקת: (כה) ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת ענה, דרך הכתוב לאמר
בבטח כן כשוואת דינה בתו (לקיץ מ'ו'ט'), (וכו) לפי דעתי להודיע שהיא נקבה וזף
שמונית בכתוב בין הזכרים, ואמר כאן בת ענה ולא אמר בתו, מלאכה רבים כן שנת' השם
במקום הכני' כמו ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי' אדניכם (מלכים א' ח' ג'), ולא
אמר עבדי', וזה ענה הוא הבן הרביעי לשעיר החרי' חסי' נבעון הבטחה חסדו' כמעלה כי
הפרשה תמנע שבעה בני שעיר החרי' כתולדותם וזיה' לה ענה בן אסד יקרא ג' ב' דאן כשם
דודו וז' בת תקרא אהליבמה כשם קרובתה בת ענה בן נבעון ולכך יאמר הכתוב בלשון ע'א
אהליבמה בת ענה בת נבעון להגיד בן היצבת ענה אהליב' הימים, בכתב נבעון לח' אהליבמה
בת ענה בן שעיר החרי' אפי' נבעון ועל דעת קנת רבותי' אין בפרש' רק איש אחד הנקרא
ענה יהיה בן נבעון שכל נזנית על' אש' אשת שעיר החרי' וזמנה אותו ככתוב בבני' שעיר החרי'
כי יחטבוהו האנשים בגט ויקראוהו ענה בן שעיר וגדלו בן בני' במשכו שהוא בני' וימנה אותו
הכתוב פעם אחרת על פי האמת בן נבעון וזה מדרשם של דורש' חסודות כמו שזכרנו בסכ'
פסחים (דף ג' ע"א), ואיבט דברי הכל בגמרא ולא עשאוהו של מקרא כלל: (הרינון)
ואין כן דעת הראש' ע' סכתב וז' ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת ענה, אין זה ענה הנזכר
בראש' הכסיוק כי אילו היה הוא מלך בן נבעון לאזכירו בקרא' ענה הנזכר בפסוק הראשון עב' ל'
ור' בפסוק סקדים זה ענה בן נבעון, חבל' בם' הישר כתוב בפירוש, ובני ענה בן שעיר דשן
ואהליבמה אחותו, הנה מסכים לפי' הרינון' שהיא בת ענה בן שעיר, ומסכים עש' ג'
שני ענה הס' א' בן שעיר חסי' נבעון וא' בן נבעון, חבל' לה הוב' רק אהליבמה אחת, ועם
זה יקרא אשת עש' אהליבמה בת ענה בת נבעון, ואולי דעתו כי ענה בא' אשת אחיו נבעון
אין נבעון אל' אשת ענה ותמיתם לשניהם לאחד כפי' האמת בל' כפי' עש' אשת האנשים, וכינתה
כראה בדבריו שהיתה באמת בת נבעון ששכ' עם' אשת ענה ותקרא בת ענה לפי' עש' אשת
האנשים, ובאמת ביתה בת נבעון שילדה מימי אשת ענה, וכינתה אחות דשן עש'ו, ולכן
עם שכל' מקום נקראת בת ענה לפי' סדרת האנשים, וכן קודם אותה הכתוב ס' ה' ואל' ס'
השר' ענה ס' בסוד' לכתוב היחס האמתי וכתיב ואהליבמה אחותי, אלא כשת' רק אחת
דין מאש' ולא בת ענה: (כו) ואלה בני דישן חמדן ואשכנ, הוא דשן לבן חסיה
לשעיר כי אין קפידא' שיקראנו דשן או דישן רק כשהם בפסוק אחד להבדיל בין שניהם וכן

וישלה לו

ויתרן וכתבן: כו אלה בני אצור
בלתן וועון ועקון: כח אלה בני
דישן עויץ וארון: כט אלה אלופי
החרי אלוף לוטן אלוף שובל
אלוף צבעון אלוף ענה: לא אלוף
רשן אלוף אצור אלוף דישן אלה
אלופי החרי לאלפיהם בארץ
שעיר: פ

לא ואלה המלכים אשר מלכו
בארץ אדום לפני מלך-מלך
לכני

תרגום אשכנזי רעא

יהרן אונר כרן: (כו) דיא
זאהנע אנר'ז ווארען בלהן,
זעון אונר עקן: (כח) דיא
זאהנע דען דישן ווארען עויץ
אונר ארם: (כט) דיוען זינד
דיא שטאמפירזטען דען
פאלקען חרי: שטאמפירוס
לוטן, שטאמפירוס שובל,
שטאמפירוס צבעון, שטאם-
פירוס ענה: (לא) שטאם-
פירוס דשון, שטאמפירוס
אצור, שטאמפירוס דישן:
דיוען זינד דיא שטאמפירוסען
דען פאלקו חרי, נאך איהרען
שטאממען, אים לאנדע
שעיר: (לז) דיוען אכער זינד
דיא קאניגע וועלכע אים
לאנדע ארום רעגירט האבען:
עהע נאך דען קינדערן ישראל
אין

רשי

תרגום אונקלוס

ויתרן וכתבן: (כו) ואלין בני אצור
בלתן וועון ועקון: (כח) אלין בני
דישן עויץ וארון: (כט) אלין רברבי
חוריא רבא לוטן רבא שובל רבא
צבעון רבא ענה: (לא) רבא דישן
רבא אצור רבא דישן אלין רברבי
(לז) ואליו טלקא די טלכו בארעא דאדום קדם דיטלודיטלקא לכני

באור

וישלה לו את המלכות וגו' ויכל חירם (מלכים א' ז' ט'), והוצק הכתוב בכלן לקראו
דישן אלה ויחשב שהוא דישן בן ענה הנזכר בסוף לוחם לו מולדות כי
כן יהיה נמשע (החשבון), אבל בס' ד"ה (ח' ח' מ"א) כתוב וכני דישן חמדן וגו' ז'
(א) ואלה המלכים וגו' כתב הראב"ע יש אומרים כי צדק נבואה נכתבה זאת הכרסה
כחשבו כי לפני מלך חוריא ואל ידע זאת ענה כ"א בנבואה, ויש שמהניא דעת הינחקי
(הוא ינחק בן ואם הינחקי) וזה טעמן עליו, וסוף דבריו והאמת שפי' לפני מלך מלך על
משה מלך ישראל וכן סוף דבריו מלך (דגרוקלג' ה') ע"ל, וכן כתב הראב"ע ח"ל לפני
מלך מלך לפני משה שהושיע את ישראל, כל שרש ועם קורא מלך כי עד דוד מלאת בניסיון
אשר חירם הושיע את ישראל וקניו שויתות חסד זה ע"ל, אבל אין ראיות ואכרחת
כי משה ענין ח"ל המנוכר שפי' לפני בני-בני בגוקעת: כנפתיא חנל מלכי אדום באלק שפי'
וחן שעתם כשעקם וכן שעת עלקותם באותה ס' ח' מלך הראשון לכני כתיב סוף טס
בן

לכני ישראל: לב וימלך בארזם
 בלע בן בעור ושם עירו דנהבה:
 לב וימת בלע וימלך תחתיו יובב
 בדרה מבצרה: לב וימת יובב
 וימלך

איון קאניג רעגירט האט:
 (לב) אין ארום רעגירטע בלע
 זאהן בעור'ו: אונד זיינע געש
 בודהרטושטארט וואר דנהבה:
 (לב) בלע שטארב, אונד אן
 זיינער שטאט רעגירטע יובב
 זאהן זרח'ו, איון בערה:
 (לב) יובב שטארב, אונד

תרגום אונקלוס

לכני ישראל: (לב) וימלך בארזם
 בלע בן בעור ושם קרתיה דנהבה:
 (לב) וימת בלע וימלך תחתוהו יובב
 בדרה מבצרה: (לב) וימת יובב
 וימלך

רש"י

בב מלך: (לב) יובב בן זרח מבצרה. בצרה
 מערי מואב היה שנאמר ועל קריות ועל בצרה
 וגו'. ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה
 ללקות עמהם שנאמר כי זנח לה בצרה
 ישע'

באור

אזה סנה נחרו להם מלך ולא התנהגו ע"פ האלופים כמקדם ומדוע הסכימו להמלך עליהם
 אם נכרי דוקא, וסבת מלחמתם עם בני שער המרי שהיו עיקרי יושבי הארץ ואלהם היתה
 מדוע השמידים אחר שנעשו קרובים ע"י שהתחתנו עמהם, גם סופר בו שנת מלכות כל
 אחר ומלחמת כל אחד עם אזה תמות והסנה שנעלה מלכותם ועל ידי מי בטלה, וע"י
 סתהו בהם כמה ספקות בתורה יותר, ורכסים יתשרו, כאשר יבוא עוד בביאור
 אבי שלם לבאת מכוונת החיבור הזה לא אעתיק את דבריו לאריכותם, והרובה לעמוד עליהם
 ישין בספר הווא כי הוא מניו ביד כל אדם ויונא מרגוע לנפשו, והנה על פי הספרים
 המכרי' גם מלכו כל המלכים האלה רב'ה שנה, ולפני מלך מלך לבני ישראל פירשו לפני
 משה, ואף שהדר האחרון מלך בניו משה ועוד חמש שנים אחריו, מ"ט האיל והתחיל
 למלך'ג' שנים קודם שמלך משה שיך ספיר אשר מלכו לפני, כי מלך מלך תובן לפעמים על
 התחלת המלוכה ולפעמים על כל שני המלכות כמו ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך
 אסא על יהודה (ג'ל התחיל למלך) וארבעים ואחת שנה מלך בירושלים (ר"ל נמשכה
 מלכותו) (מלכים א' ט"ו ע"ו וי'), ורביס כן, ועל כרחט נריכים אטו לומר כי לפני מלך מלך
 אן פירשו דוקא על כל שנת מלכותם דהיינו שנעלה המלכות מהם קודם שמלך משה, כי
 נכתבו ומסרם ושלח משה מלאכים וקדש אל מלך אדום (במדבר כ' י"ד), וזאת היתה אחר
 מת מרים בשנת הארבעים לנחית בני ישראל ממצרים ונאותה השנה מת משה והי' אז עדיין
 מלך באדום: (לב) בלע בן בעור, יב'ע תרג' בלעם בן בעור, וכן הביא הראב"ע בשם הדרש,
 אבל יוחן מלקבלו בעטר כי בלעם ארמי וזה בלע אדומי, וגם לדעת בעל ס' הישר אינו בלעם,
 אבל אינו אדומי כדברי הראב"ע רק מאפריקה שהיא דנהבה לדעתו והי' מאכני חיל
 אכנזים: ושם עירו, יב'ע תרגם ושם קרתא דבית מלכותיה, וכן תרגם כל ושם עירו
 שנפרסה וזאת, וקרוי לזה פי' מהר'י אברבנאל כי איתו שנאמר בו ושם עירו הי' אדומי,
 והאחרים שלא נאמר זה בהם היו נכרים, אבל לדעת בעל ס' הישר אין הפרש בזה רקטולס
 היו נכרים בלב המלכו עליהם איש מארנס, ופי'אס עירו, עיר מולדתו, וכן מתורגם
 גל'א: דנהבה, היא אפריקה. (ומ' הישר): (לב) יובב בן זרח מבצרה, בצרה
 מערי מואב היא שנאמר ועל קריות ועל בצרה ועל כל ערי ארץ מואב וגו' (ירמ' מ"ח כ"ד)
 ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם שנאמר כי זנח לה בצרה וענח גדול בארץ
 אדום (ישע' ל"ד ו'). (רש"י), והוא מדרש חז"ל בצ"ר ובפסיקתא, ואין כן דעת הרמב"ן
 שכתב ח"ל ואלה הערים עדינות בארץ אדום כי בצרה לאדום היא כמו שכתב כי זנח לה
 בצרה

אונר אן וינער שטעללע
 רעגירטע השם, אויו רעם
 הימנר לאנדע: (לה) השם
 שטארב, אונר אן וינער
 שטעללע רעגירטע הדר,
 זאהן בדר'ו, דעה אין רען
 געפילרען מואב'ו דאן פאלק
 מדין געשלאגען, אונר ויין
 געבורטאָרט וואָר עויר: (ז)
 הדר שטארב, אונר אן
 וינער שטעללע רעגירטע
 שטלה, אויו ששרקה:
 (ז) שמה שטארב, אונר
 אן וינער שטעללע רעגירטע

וימלך תחתיו השם מואב
 התימני: לה וימת השם וימלך
 תחתיו הדר בן בדר המכה
 את מדין בשדה מואב ושם
 עירו עוית: ז וימת הדר וימלך
 תחתיו שמלה ממשרקה:
 ז וימת שמלה וימלך תחתיו

שאל

שאל

רשי

תרגום אונקלוס

(ישעיה ל"ד): (לה) הוכיח את מדין בשדה
 מואב. שם מדין על מואב למלחמה והלך מלך
 אדום לעזר את מואב ומכאן את למדין
 שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה ובימי
 בלעם עשו שלום להתקשר

וטלה תחותיה השם נאָרע דרוּמא:
 (ז) וטית השם וטלה תחותיה הדר
 בן בדר דקטל יתדמדנאי בתקלא
 מואב ושום קרמית עוית: (ז) וטית

הדר וטלה תחותיה שטלה ממשרקה: (ז)

שאל

באור

בבבחה וטבח גדול בארץ אדום, וכן ארץ התימני מאדום כמו שאלער ט וחתו גטרך תימן
 לונען יברת איש מהר עב (עבדיה ח' ט'), וטלס כך הנהי אכלוספר הכתוב כי לא היו מלך
 בן מלך באשקו ישראל עב'ל ומספור בעל ס' הישר נראה כי יוכב הי' מואבי בני קדם
 ומלך בבחה, ואולי היתה בבחה מפת ומחנות ארץ הקדם, או אולי הי' מחיל בני קדם
 וגשבר ללחום עלמעותם, ולא הי' מואב רק מבגרה אלא למואב או אשר לאדום, כי
 לדעתנו ב' ערים או מחנות היו הנקראות בבחה, אחת בארץ אדום ואחת בארץ מואב:
 (ד) מואבן התימני, אנהלום ויב' ע' הרגו מואב דרומה, עשאו העלה מואב יתן כי דרום
 נקרא יינקט'ט' נפון ויין אתה בראתם (תהלי' פ' ט' ז'), ועי' תימן מואביות האמנות
 קטוסטות נמשות, וכן פי' הבד'ק בשרשים ארץ יתן, אבל לי נראה שהיא מואב או חלק
 קרובה מארץ אדום הנקראת וכן א' שיתקן נגו בכורו של אליש, והיא אגסיה נכורים לכן אומר
 וקטו נכורין תימן, וכן פי' אכר' קההאג' פ' נפיהתם על פשוט זה (עבדי' א' ט'), וכה
 דעת הרמב"ן, וכן נראה מספרה'הו, וורה על זה לדעתנו הה' שבראש והו' ד' שנסוף סקן
 ליסם הארץ אל האים הנקראת על שמו'כו קרית הארבע (לעיל' לה כ"ז), ארץ הענג
 (מוקאל' ל' ז'), ואף עלדעת בעל ס' הישר לא העליטו עליהם מלך מואב, אולי הי'
 חוסם זה איש נכרי וכל לגור שם או אבותיו באו אמה והוא טלד שם ולא הי' מואביתם,
 ובראיתם עבמותו הרגורתו נחרתו לעלך עליהם: (לה) המכה את מדין בשדה מואב,
 שאלו מדין על מואב לעלחמה והלך מלך אדום לעזר את מואב ומכאן את למדין שהיו
 מדין ומואב מריבים זה עם זה ובימי בלעם עב שלום להתקשר על ישראל (רש"י), ולמי
 דברי בעל ספר הישר זוכרתי נהטך הוא אדום נא של מואב להלחם עמם ונקם מואב
 מאת מדין לבוא לעולם ובגותם שם עזבו את מדין להלחם והמה כולעו אחד אחד ממערכת
 האלמנה, ודבר זה קטב את השגתה כיניהם כל הימים: (ז) שמה ממשרקה, מאת

בכי

שְׂאוּל מִרְחֻבוֹת הַנְּהַר: לַח וַיָּמָת
 שְׂאוּל וַיִּמְלֶךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן
 בֶּן־עֲכָבוֹר: לֹט וַיָּמָת בְּעַל חֲנָן
 בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֶךְ תַּחְתָּיו הַדֶּר
 וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
 מְהִיטְבָאֵל בֶּת־מִטְרָד בֶּת מִי
 זְהָב: טַפְטִיר וַאֲלֵה שְׁמוֹת אֱלוֹפֵי

שאוול, אויו רחובות אים
 וואסער: (לח) שאול שטארב,
 אונד אן זיינער שטעללע
 רעגירטע בעל חנן זאָהן
 עכבור: (לט) בעל חנן
 זאָהן עכבור'ו שטארב, אונד
 אן זיינער שטעללע רעגירטע
 הדר, זיין געבורטזארט וואָר
 פעו, אונד זיינע פֿרויא הויס
 מהיטבאל, טאָטער מטרד'ו,
 טאָטער מי זהב'ו: (מ) דיזעו
 זינד דיא נאָמען דער שטאָם
 פֿירטען עשו

תרגום אונקלוס

רש"י

שְׂאוּל מִרְחֻבוֹת הָעַל פֶּרֶת: (לח) וַיָּמָת
 שְׂאוּל וַיִּמְלֶךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן בֶּן
 עֲכָבוֹר: (לט) וַיָּמָת בְּעַל חֲנָן בֶּן
 עֲכָבוֹר טַפְטִיר מְהִיטְבָאֵל בֶּת־מִטְרָד בֶּת מִי
 זְהָב: טַפְטִיר מְהִיטְבָאֵל בֶּת־מִטְרָד בֶּת מִי זְהָב

באור

בני קדם (מס' הישר): (לו) מרחבות הנהר, אונקלוס ויב"ע תרגמו דעל כרת, וכל
 נהר סתם שנמקרא ובפרט הכא כה"א הידיעה תרגמו כן, כי שם הידיעה על הנהר
 המזכר בתחלת התורה והנהר הרביעי הוא פרת (לעיל ב' י"ד), ובספר הישר אמר וישלחו
 בני עשו פתורה אשר על הנהר וגו', יראה שער פתור היא רחובות: (לח) בעל חנן בן
 עכבור, היה ממוקם שאול על כן לא הזכיר לו עיר אחרת, ויתכן שהיה חק מוקם והוא בעל
 ענין ואחריו בן מלך (הרמב"ן): (לט) הדר, כס' הישר סוּסר שהי' מלך חדום, ואולי
 גם הוא הי' גר שם או טלד שם אבל לא הי' ממשפחתם, או אולי עברו על שבעתם: ושם
 אשתו וגו', כאשר במלך האחרון שם אשתו ולא כאשר בן באר העלכיס, לפי שהיה חשו
 עיר גדול עד שבעבור זה נקרא מיוזב, שהיה הוא בנתיב כמים, ומכאן שנטח בו המלך
 לחא נסקקה מלכותו, ולא היה בהם עוד מלך (מהר"י אברבנאל), וכן תרגם יב"ע
 והירושלמי שמתחלה הי' איש עני יגע לפרנסתו וכשהעיר אחרי כן אמר מי זכב ומי כסף
 ולא הי' מחשיבו לבלום, וכן פי' רש"י עולת בת מי זכב, והוא מב"ר, ודכ סעדיה גאון
 פי' טורף זכב, וכן ת"א בת מוצרף דהבא, וכ"ת הירושלמי, אבל לפי פשוטו כך היה
 שמו וכן פי' הראב"ע והרד"ק בשראים שרש מי, וכן מתורגם בל"א, וענין בת מטרד בת מי
 זכב יתפרש כמו בת ענה בת כנען, עיין מ"ש למעלה, או יהי' מטרד שם חניה ומי זכב שם
 אשה או להפך, כן פי' הראב"ע: והנה לא נזכרה מיתת הדר ובד"ה (א' ח' ב"א) כאשר
 מיתת הדר, והנה על פי פשוטו נכון הוא כי בימי משה עדיין לא מת כאשר סופר בספר הישר
 אחר ה' שנים שעברו ישראל את הירדן כלחם עשו אביאטם מלך בני כתיס ויהרנהו, אולם
 נספר הזכר דרש על זה ועל הפרשה הקטנה הזאת בכללה דברים טראים וגשגשים עד אין
 סוף, והם מסוד ה' ליראיו: (ט) ואלה שמות אופי עשו, שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שנת
 הדר ובפרקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בד"ה ויתת

וישלה לו

באור

הדר ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו' (רש"י), אבל לפי מה שכתבתי בשם ס' הישר שלא
 מת הדר עד אשר ה' שנים אקרי שנת משה, וטכרח לומר לפי שמה כתב זאת ע"פ נבואה
 מה שיהי' אחר מותו, ורחוק הוא על פי הפשט, כמ"ש הרמב"ן ז"ל, ח"ל וככתבה הפרשה
 בדרך הנבואה לדעת רבים ואינו נכון כי הנבואה למה תזכיר את אלה ועד איזה זמן תנוסה
 ותפסיק דהט עכ"ל, ולזה בחר לו הרמב"ן ז"ל דרך אחר, וגם הוא כר דחוק לפי פשוט
 הכתוב, ע"ש, ולקראש"ע והרש"ס והר"י אברבנאל לכל אחד מהגדולי' דרך מיוחד וכלם
 כמותנבאים בפירוש הפרשה הקטנה הזאת כי מי הוא זה אשר יתפאר לאמר באתי אל מרסו
 האמת במפורס הקדומים אשר קינר בהם הכתוב ואין מבווא לשכל בהם לדעת הדברים
 שעברו, והקבל' עיקרית בהם, והסופר היותר קדמון נאמן בהם יותר מן המשכיל האחרון,
 כי הקבל' תתמעט דור אחר דור לסנת השכחה המגויה, ולכן אנכי בבאורי זה בחרתי בסיפורי
 ספר הישר אשר חובר מוסופר קדמון מאד (ובהקדמה אי"ה אניד דעתי בו) מכל משהי
 התורה, וגם פה יתבאר לנו על ידו הפרשה הקטנה הזאת בלי לחן ודחוק כלל, כי הנה
 בכתוב לא סופר שהיו בניס לכל בני עשו, רק לאלפים בן עדה ו' בניס, תימן אומר נפו
 געתם וקנו ועמלק, ולרשאל בן בשמת ד' בניס, נחת חרס שמה וזוה, אבל לא לג' בני
 אהליבמה, יעוש יעלם וקרח, ובס' הישר סיפר אלהי האלופים שנסוף הפרשה היו בנייהם
 ח"ל ובני יעוש תמנע עלוה יתת: ובני יעלם אלה ופיין וקנו: ובני קרח תימן מוצר מגדול
 עירם עכ"ל, והשמיט אהליבמה הנזכ' בנסוף הפרשה, אולי שגנת המעתיק או המדפיס
 היא: ולבאר מדוע לא נזכרו בכתוב למעלה בין בני בניו של עשו, אחר שהזכיר בני אליו
 ובני רשאל, גם שני הלשון שהזכיר למעלה בבני אליו ורשאל אלופים סתם, ופה אחר
 אלופי עשו למשפתתם למקמתם, למשנתם בארן אחותם, מטרף לזה הערת הרש"ס
 שבר"ה לא נזכרו האלופים הראשונים כלל, רק אלו שנסוף הפרשה, לבי אומר לי כי בואר
 הכל על נכון ע"פ סיפורי הס' הנזכר, כי לדבריו כפי מה שהעתיקתי למעלה (בפסוק ב')
 היתה אהליבמה אחרונה מכולם, כי את יהודית לקח בהיותו בן ארבעים שנה (ומתה בהיותו
 בן פ"ב שנה בלי בניס זכרים, רק ב' בנות היו לה), ובהיותו בן ס"ג שנה לקח את בשמת בת
 אילון (והסב את שמה עדה), וילדה לו את אליו בהיותו בן ס"ה שנים, ובהיותו בן ע"ס
 שנה לקח את מחלת בת ישמעאל (היא בשמת) וילדה לו את רשאל בהיותו בן פ' שנה,
 ובהיותו בן פ"ג שנה לקח את אהליבמה וילדה לו ג' בניס יעוש ויעלם וקרח, ולא הזכיר באיזה
 זמן נולדו לו, ואולי אחר כמה שנים, והי' איך זיהי' היו נעורים לזמן מן אליו ורשאל
 והנה מספור הנ"ל ומספורים אחרים הנזכרו' בספר ההוא, שלא העתיקתי אותם לאהבת
 הקטור, תראה כי מעת שמת יצחק (שאו קבע עשו דירתו בארן שעיר שלא לזב עוד
 לארן כנען) עד מלקחתו עם בני יעקב לא עברו רק כ"ז שנה, ולפי משמעות פשוט
 של מקרח, לא נולדו לו בארן כנען רק קצמה בניו, אבל בני בניו לא נולדו עד
 אחרי בואו לשנת בארן שעיר, כמ"ש אלה בני עשו אשר ילדו לו בארן כנען, ויקח
 עשו את נשיו ואת בניו וגו', וילך אל ארן וגו', וישב עשו בהר שעיר וגו', ואלה
 תולדות עשו אחי אדום בהר שעיר, ויטעה שם בניו ובני בניו, וכשנתישבו בארן שעיר
 הסכימו שה' בני עשו עם בנייהם יהיו אלופים לכל משפחותיהם והנלוים אליהם,
 לא שיהי' כל א' אלוף וזר על מקום מיוחד, רק שכולם כאחד יהיו שרים על כל ארנם,
 ינהיגו בענת' את כל אנשי ארנם, ועת שינטרכו לפקח על ענין תקן הקנת הכללי יתאספו כול'
 יחד ע"ז, כמנהג איזה מדינו' הספסיו' ונקראו' (רעבוליקן) והם היו ג' כשרי נבואתיה' באלחמת'
 עם בני יעקב, ואולי נפלו כל האלופי' במלחמה ההיא, רק נפו נשאר ונלכד גם הוא ביד יוסף
 כמו שסופר בספר הנ"ל וביוסיפן לעברים פ"ב, ואחר שנלחמו עם בני שעיר יושבי הארן
 מלפנים והרגום כלם וירשו את ארנם, הסכימו להמליך עליהם מלך, ויתכן שהיתה הסנה
 בזה כי ראו שלא תכן קניזם ולא תחוק משלתם כ"א בהיותם מונתגים תחת מלך אחר
 ויתכן שבני אהליבמה להיותם קטנים מאד לא עברו כח עדיין ללכת באלחמה, כי הגדול
 שבני בניו, אפי' של אליו ורשאל הגדולים מבני אהליבמה, לא הגיע לכ"ז שנה, ואולי
 די אליו בניו יעוש ויעלם וקרח רק בני ה' או ו' שנים, ולכן נשאר אלו כתיי', ואחר שהסכימו
 לזכות

עשו
 בשבו
 עולה
 אלהי
 פיין
 אלהי
 עשו
 בשבו
 עולה
 אלהי
 פיין
 אלהי
 עשו
 בשבו
 עולה
 אלהי
 פיין
 אלהי

עֲשׂוּ לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְמִקְמֹתָם
 בְּשִׁמְתָם אֱלֹהֵי תְּמַנֵּעַ אֱלֹהֵי
 עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי יִתְתִּי: מִי אֱלֹהֵי
 אֱהִיבְכֶם אֱלֹהֵי אֱלֵהֶם אֱלֹהֵי
 פִּינֹן: מִי אֱלֹהֵי קִנֹּן אֱלֹהֵי הַיָּמִן
 אֱלֹהֵי מִבְּצָר: מִי אֱלֹהֵי מַגְדִּיאֵל
 אֱלֹהֵי

עשו', נאך איהרען געשלעט.
 טערן, וואהנפלאטצען, אונד
 בענגענונגען, שטאמפֿירוט
 חמנע, שטאמפֿירוט עלוה,
 שטאמפֿירוט יתת:
 (מי) שטאמפֿירוט אהליבמה,
 שטאמפֿירוט אלה, שטאם.
 פֿירוט פינן: (מי) שטאם.
 פֿירוט קנו, שטאמפֿירוט
 חימן, שטאמפֿירוט מבצר:
 (מי) שטאמפֿירוט מגדיאל,
 שטאמפֿירוט

תרגום אונקלוס

רש"י

עֲשׂוּ לְרֵעֵי תַחֲוֹן לְאַתְרֵיהֶן
 בְּשִׁמְתֵיהֶן רְבָא תְּמַנֵּעַ רְבָא עֲלֵיהֶן
 רְבָא יִתְתִּי: (מי) רְבָא אֱהִיבְכֶם רְבָא
 אֱלֵהֶם רְבָא פִּינֹן: (מי) רְבָא קִנֹּן רְבָא
 חִימֹן רְבָא מִבְּצָר: (מי) רְבָא מַגְדִּיאֵל

לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו
 על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה
 מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה הם
 שמות תולדותם וכן מפורש מדברי הימים ויות
 הדר ויהיו אלופי אדום אלף תמנע ונומר:
 (מג) מגדיאל. היא רומי:
 וישב

באור

למות מלך עליהם, הסכימו ג"כ שני בניו של עשו הנשארם בחיים, ישארו אופים כאשר
 היו, אך לא להנהיג המדינה כנתחלה, כילא תהי' רק ע"י המלך, רק למשול על ארצה
 מקומות מיוחדות, זה על עיר אחת או ארץ אחת, ועל כן נפ' ראשונה החכרו
 האלופים בני אלופיו ורעואל סתם ולא למקומות, כי לא היו להם מקומות מיוחדים, רק
 כולם משלו על כל הארץ, ולא נזכרו בני יעוש ויעלס וקרח, כי לקטנותם או לא הגיעו עדיין
 לממשלת האלופים, ובסוף הפרשה אחר מלך מלך בלדום לא החכרו הראשונים, כי ספו תמו
 כולם במלחמות, והחכרו בני יעוש ויעלס וקרח, כי נעשו אלופים גם אחר מלך מלך להם
 ולא למשול עליהם, רק להיות חשובים ביום, ולהיות להם אחות ארצה ערים, ועל כן
 נאמר כאן למקמתם, למשנתם בארץ אחתם, ולפי שהראשונים נכרתו טרם מלך מלך ולא
 ארצה ממשלתם, לכן לא החכרו בם ד"ה, משא"כ אלו שהיו אלופים גם אחרי מלך מלך
 להם, ואולי האריכו ימים, ויתכן ג"כ שהורישו גדולת ממשלתם וערי אחותם גם לבניהם
 ובני בניהם אחריהם, לכן החכרו בם ד"ה, ולפ"י יהי' באור הכתוב בם ד"ה ויות הדר ויהיו
 אלופי אדום וגו', וכבר היו אלופי אדום בזמן המלכים, וכנא"ל כתובים רבים כמותו,
 כמו שפי' הראש"ע בפסוק ויעבר את מעבר יבק (לעיל ל"ב כ"ג) ע"ג, וכמו וירס תולעים
 ונאש (שמות י"ז), כמו שפי' ראש"ע, הן אתה קנפת ונחטא (ישע"י ס"ד ד'), וכן
 פרושנפ' שלפנינו ואלה שמות אלופי עשו וגו', בזמן המלכים, ודלא כפי' ראש"ע ז"ל שהיו
 אלופים אחר שבטלה מלכותם, כמו שכתבתי למעלה, גם לפי המוספר בם' הישר לא הי'
 להם גם ממשלת האלופים מורע עשו אחר שנהרג הדר ע"י אביאנוס מלך בני כתיס, רק הוא
 גם נבינים בלדום ויהיו כל בני אדום עבדים למס עובד לאביאנוס, והו' שער הדברי'
 שזכר בפרשה הקטנה הזאת ליישב כל הדוחקים ולהסיר כל הספקות הטפלות בה, ע"פ
 פשוט של מקרא, כדרכי בנאורו זה, ואם שנית, ה' הטוב יכפר: (מג) מגדיאל, זו
 חמי, לאן רש"י, ולא הבינותי זה כי אם באמר שיהיה נבואה ליעים רבים ולעתים רחוקות
 הנה

שטאמפירוט עירם : דיועו
זינד דיא שטאמפירוטען
אדום'ו, נאך איהרען בע-
ויעונגען זיין איהרעם ערב-
לאנדע, דערועלבע עשו איזט
דער שטאמפאטער דעו
פאלקען אדום :

לו (א) יעקב אבער בעועצ-
טע זיך אין דעם
לאנדע, וואָ זיין פאטער זיך
אויפגעהאלטען : נעהמליך
אום לאנדע כנען : (ב) היר פאלגט דיא געשלעכטפאלגע יעקב'ו, יוסף, אין
איינעם אלטער פאן זיבענעען

אלוף עירם אלה י אלופי אדום
למשבתם בארץ אהותם הוא
עשו אבי אדום : פ

לו א וישב יעקב בארץ מגורי
אביו בארץ כנען : ב אלה
תדרור יעקב יוסף בן שבע

עשרה
אין יארהען

תרגום אונקלוס

רשי

רבא עירם אליו רבבי אדום
למותרבניהון בארע אחסנתהון הוא
עשו אבוהון דאדוםאי :

לו (א) ויטיב יעקב בארעא תותבות
אבוהי בארעא דקנען :

(ב) אליו תולדת יעקב יוסף בן שבע
עסרי

לו (א) וישב יעקב אחר שכתב לך
יישובי עשו ותולדותיו בדרך
קברה שלח היו ספנים ומשובים לפרש הארץ
כתיבנו וסדר מלחמותיהם איך הווישו את
הארץ כולל לך יישובי יעקב ותולדותיו בדרך
ארוכה כל גלגולי סנתם לפי שהם משובים
לפני המקום להאריך בהם וכן אתה מונח
בי דורות שאחדם ועד נח פלוני הוליד פלוני,
אכשנא לנח האריך בו וכן בי דורות שמנח ועד
אברהם קמר בהם ומהגיש אלל אברהם האריך
בו מאל למרגלית שפלו בן החול אדם
המרגלית ומשמנחה הוא משליך את המרגלות עיניו וכוטל המרגלית : (ב) אלה תולדות
יעקב ואלה של תולדת יעקב אלה יישוביהם וגלגוליה' עד שבאו לכלל יישוב סנה ראשונה
עסף בן שבע עשרה וכו' על ידי זה כתגלגלו וידרו לעברים זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא
להיות

באור

פנה מלכים רבים מלכו לאדום על מלכות רומי ואין רומי אלוף אבל היא מלכות גדולה תקיפת
אמתני יתירה לא היה כשהי בממלכות, אבל מה שאמרנו בפרקי רבי אליעזר וכו' ומגדיל ורומי
וכו', כוונתם בזה מה שהודעתך כמה פעמים כי היו המקרים בראשונים רומי לזרעם וכו'.
(הרמב"ן), ע"ש שהאריך עוד, ולפי פשוטו הוא שם אחד מהאזורים מורע עשו שבארץ שעיר, ולפי
המסופר בס' הישר הוא בן קרח בן אהליבמה אשת עשו :
לו (א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו, טעמו כי אמר אלופי עשו יסנו בארץ
אחותם כלומר הארץ שלקחו להם לאחות עולם אבל יעקב יסג נר כאביו בארץ לא
להם אלא לכנען והכונה להגיד כי הם בוזרים לגור בארץ הנכרת ושיקיים בהם כי נר
יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית ע"ו י"ג), ולא נעשו כי ביעקב לבדו יקרא להם זרע.
(הרמב"ן), וכן מתורגם בל"א (יעקב אברה) : (ב) אלה תדרות יעקב, זה לשון
הראשונים ז"ל, כפי מה שמנחתי בכ"י יסן על קלף שניד המתרגם האשכנזי, (כי נבי'
הראשונים שבדפוסם נפלו טעויות רבות וחסרון הכנת המעתיק הראשון שהדפיסו בגלגלן,
והעתיק מן הראשונים כ"י הזה, ולא היה בקי בלתימות הישנות ההן, כאשר כתבתי בהקדמה
הקונטרס